

Okullarda Zorbalık

Akran Zorbalığının Olmadığı Bir Okul Olabilir

Halil IŞIK

Halil IŞIK

OKULLARDA ZORBALIK
Akran Zorbalığının Olmadığı Bir Okul Olabilir

ISBN 978-625-8656-57-2

Kitap içeriđinin tüm sorumluluđu yazarlarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satıŐ hakları Pegem Akademi Yay. Eđt. Dan. Hizm. Tic. AŐ'ye aittir. Anılan kuruluŐun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da baŐka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköđretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük evrimii kamu eriŐim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaŐılabilmektedir.

I. Baskı: Nisan 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan DurmuŐ
Dizgi-Grafik Tasarım: Beyza Nur Erdođan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Őti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Var oluşuma vesile olan annemin ve babamın
aziz hatıralarına ithaf olunur.*

ÖN SÖZ

Toplumsal yapının bir uygulama alanı ya da parçası olarak okullarda sürekli olarak farklı şiddet olayları meydana gelmektedir. Aslında, şiddet ve her türlü zorlama okulların amaçlarına ulaşmayı engelleyen faktörler olarak düşünülebilir. Öğrenciler genel olarak ve hukuksal açıdan çocuklardır dolayısıyla çocukların her türlü şiddetten korunması hukuki ve vicdani açıdan bir sorumluluktur.

Bu çalışmanın amacı okuldaki farklı şiddet türlerinden biri olan ve yaygınlık açısından ön plana çıkan zorbalık konusuna ilişkin kavramsal ve uygulama açısından Türkçe literatüre katkı sağlamaktır.

Öğrenciler arası şiddet içerikli ve görünümlü ilişkiler geçmiş zamanlarda gelişimsel özelliklerin, şakanın ve oyunun bir parçası gibi düşünülmesi ve ciddiye alınmaması sorunlu bir durumdur. Okulda zorbalık olayları basit, öğrenciler arası ilişkiler sonucu ortaya çıkan şaka türü eylemler olarak görülemez. Okul yönetimi ve öğretmenler sadece sınıfta ders sırasında öğrenci davranışlarının yönetimi ile ilgili değil, öğrencilerin okula gelmesinden evlerine gidinceye kadar davranışların yönetiminden sorumludur. Öğretmenler bu sorumluluğun gereğine uygun davranmak zorundadırlar.

Okul yöneticileri ve öğretmenlerin okulda olup bitenlerin farkında olmaları mesleki yeterlikleriyle ilişkili bir durumdur. Çünkü bu durum onların görev, yetki ve sorumlulukları kapsamında yer almaktadır. Okulun zorbalık türü eylemlerden arındırılması da öğretmen ve yöneticilerin işidir.

Okullarda görülen zorbalık türü eylemlerin okulun güvenliğini olumsuz etkilemesi söz konusudur. Zorbalık eyleminin yaygın olduğu okullar güvenli okullar olamazlar. Bu okullarda eğitim ve öğretim etkinlikleri öncelikli alanlar değildir. Öğretmen ve yöneticilerin, zorbalığın yaygın olduğu okullarda öncelikli olarak, zorbalık ve şiddet olaylarıyla baş etmeleri gerekmektedir.

Okullarda zorbalık olayları öğrencilerin genel sağlık ve ruh sağlıklarını olumsuz etkileyen bir durumdur. Okullarda özellikle dezavantajlı durumda olan öğrencilerin korunmasına yönelik yeterli düzenleme ve uygulamaların olmadığı da bir gerçektir.

Toplumsal dışlanma ve aslı olmayan yanlış bilgilerin kişinin olmadığı ortamlarda paylaşılması gibi sözel saldırılar da fiziksel saldırılar kadar, kişilere ve onlar çevreleriyle ilişkilerini çok olumsuz etkilemesi söz konusudur. Dolayısıyla fiziksel zorbalık gibi fiziksel olmayan saldırılar da dikkate alınması gereken eylemler olarak kabul edilmesi gerekir.

Bilimin üç genel işlevi olduğu kabul edilen bir durumdur. Bilimin işlevleri olayları ve nesnelere anlamak, açıklamak ve kontrol etmektir. Bu çalışmanın amacı zorbalığı sorununu anlamayı, açıklamayı ve kontrol etmeye ilişkin açıklamalar yapmak aracılığıyla mevcut literatüre katkı sağlamaktır. Çalışma; okul zorbalığını

anlamak, okul zorbalığının farklı değişkenlerle ilişkisi ve okul zorbalığının önlenmesine ilişkin program ve uygulamalar olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Okul zorbalığının farklı konuları arasında literatürde dengeli bir dağılım söz konusu değildir. Dolayısıyla bazı konular çok yoğun bir şekilde literatürde yer alırken bazı konulara ilişkin yeterli bir literatürün oluşmadığı görülmektedir. Örneğin, zorbalık olaylarının sıklığı çok çalışılan bir konu olmasına karşın okul zorbalığının semptomları çok çalışılan bir konu alanı değildir.

Bu çalışmada yer alan şekilleri tasarlayıp uygulamaya geçiren yeğenim Dr. Gizem TAYLAN YALÇIN'a en içten teşekkürlerimi sunar sağlık, mutluluk ve başarılar dilerim.

Çalışmanın bölümler arası uyum özelliklerine ilişkin düzeltmeler konusunda desteklerinden dolayı kıymetli meslektaşlarım Öğretmen Yasemin TOMAR ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül ATALAY'a ve kitabı dil, anlatım ve imla açısından inceleyen Prof. Dr. Raşit KOÇ'a çok teşekkür eder, kendilerine ve ailelerine sağlık, mutluluk ve başarılar dilerim.

Bu çalışmanın dizgi ve basımını gerçekleştiren Pegem Akademi® ailesine ve özellikle Sunay beye, Selcan, Tuğba, Merve, Beyza Nur hanımlara ve ismini zikre demediğimiz diğer çalışma arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi bir borç bilirim. Çünkü onlar bu süreçte gerek profesyonellikleri gerekse gösterdikleri ilgi, alaka ve yakınlıktan dolayı çok büyük motivasyon kaynağı oldular.

Antalya'da hizmet veren Understone Lara® kafe işletmecileri ve çalışanları da teşekkürü fazlasıyla hak ediyorlar. Bundan önceki ve bu çalışmanın ortaya çıkma sürecinde sunmuş oldukları rahat ve huzurlu çalışma ortamından dolayı kendilerine teşekkür ederim.

Tüm çocuklarımızın ve öğrencilerimizin güvenli ve huzurlu eğitim öğretim ortamlarında eğitilmesi ve öğrenmesi en önemli temennidir.

Saygılarımla.

Nisan, 2026, VAN

Prof. Dr. Halil IŞIK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5305-0744

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iv
-------------	----

1. KISIM OKUL ZORBALIĞINI ANLAMA

1. BÖLÜM OKULLARDA ZORBALIK KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Bölümün Amacı.....	3
Öğrenme Hedefleri	3
Giriş.....	4
Okulda Zorbalık Kavramı ve Gelişimi.....	7
Okulda Zorbalık Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi	14
Smith'e Göre Zorbalığın Genel Özellikleri	17
Özet	19
Tartışma Soruları.....	22

2. BÖLÜM OKULLARDA ZORBALIĞIN KURAMSAL TEMELLERİ

Bölümün Amacı.....	23
Öğrenme Hedefleri.....	23
Giriş.....	24
Okul Zorbaliğini Açıklayan Genel Kuramlar	24
Psikoloji Temelli Okul Zorbaliğı Kuramları	25
Sosyolojik Temelli Okulda Zorbalık Kuramları	30
Antropoloji Temelli Okul Zorbaliğı Kuramları	34
Siyasal ve Ekonomi Temelli Okul Zorbaliğı Kuramları.....	35
Özet	38
Tartışma Soruları	38

3. BÖLÜM OKUL ZORBALIĞINDA ROLLER

Bölümün Amacı	39
Öğrenme Hedefleri.....	39
Giriş	40
Okul Zorbaliğında Roller ve Rollerin Etkileşimi	41

Mağdurlar	42
Zorbalar	45
Mağdur Zorbalar	47
Seyirciler	48
Özet	52
Tartışma Soruları	53

4. BÖLÜM

OKULLARDA ZORBALIĞIN TÜRLERİ

Bölümün Amacı.....	55
Öğrenme Hedefleri	55
Giriş.....	55
Fiziksel Zorbalık	57
Sözel Zorbalık	58
Sosyal-İlişkisel Zorbalık	59
Siber Zorbalık	62
Okulda Siber Zorbalık ve Çözüm Yaklaşımları	63
Özet	69
Tartışma Soruları	70

5. BÖLÜM

OKUL DÜZEY VE TÜRLERİNDE ZORBALIK

Bölümün Amacı.....	71
Öğrenme Hedefleri	71
Giriş	71
Okul Öncesi Eğitimde Zorbalık	72
İlkokullarda Zorbalık	75
Ortaokullarda Zorbalık	78
Ortaöğretim Kurumlarında Zorbalık	80
Mesleki ve Teknik Okullarda Zorbalık	83
Taşınmalı ve Yatılı Okullarda Zorbalık.....	86
Özel Eğitim Kurumlarında Zorbalık	88
Özet	89
Tartışma Soruları	90

2. KISIM

OKUL ZORBALIĞINI AÇIKLAMA

6. BÖLÜM

OKULLARDA ZORBALIĞA NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Bölümün Amacı.....	93
Öğrenme Hedefleri	93
Giriş.....	93
Okul Zorbalığı ve Bireysel Faktörler.....	96
Okul Zorbalığının Bir Faktörü Olarak Aile.....	98
Akran Grupları ve Okul Zorbalığı	101
Zorbalığa İlişkin Okul Ve Eğitim Öğretimle İlgili Faktörler	103
Okul Zorbalığına Karşı Koruyucu Faktörler	107
Özet	108
Tartışma Soruları	109

7. BÖLÜM

OKULDA ZORBALIĞIN BELİRTİLERİ

Bölümün Amacı.....	111
Öğrenme Hedefleri.....	111
Giriş.....	111
Okulda Zorbalığın Belirtileri	113
Okulda Siber Zorbalık ve Belirtileri.....	119
Özet	121
Tartışma Soruları	121

8. BÖLÜM

OKULLARDA ZORBALIĞIN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bölümün Amacı.....	123
Öğrenme Hedefleri	123
Giriş.....	123
Okul Zorbalığının Fiziksel Zararları: Çocukların Sağlığına Etkisi	126
Zorbalığın Çocuğun Psikolojisine Etkisi.....	129
Zorbalığın Çocuğun Toplumsallaşmasına Etkisi	132
Zorbalığın Çocuğun Eğitimsel Süreçlerine Etkisi.....	133
Özet	135
Tartışma Soruları	137

9. BÖLÜM

OKUL ZORBALIĞI VE SUÇ İLİŞKİSİ

Bölümün Amacı.....	139
Öğrenme Hedefleri	139
Giriş	140
Okulda Zorbalık ve Diğer Şiddet Türleri	141
Okulda Zorbalık ve Suç İlişkisi	143
Çocuklar ve Suç	145
Özet	147
Tartışma Soruları.....	148

10. BÖLÜM

OKUL İKLİMİ VE GÜVENLİĞİ İLE ZORBALIK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bölümün Amacı.....	149
Öğrenme Hedefleri.....	149
Giriş.....	150
Okul İklimi ve Zorbalık İlişkisi	151
Okul Güvenliği ve Zorbalık İlişkisi.....	153
Okul Zorbalığını Önleme ve Güvenli Okul Oluşturma	155
Özet	156
Tartışma Soruları.....	157

3. KISIM

OKUL ZORBALIĞINI ÖNLEME VE KONTROL

11. BÖLÜM

OKULLARDA ZORBALIĞI ÖNLEME

Bölümün Amacı.....	161
Öğrenme Hedefleri	161
Giriş	161
Zorbalığı Önlemeye Yönelik Çabalar ve Sorunlar	163
Okullarda Zorbalıkla Mücadele ve Öğretmenler.....	167
Özet	170
Tartışma Soruları.....	171

12. BÖLÜM

OKUL ZORBALIĞI VE HUKUKSAL ÖNLEMLER

Bölümün Amacı.....	173
Öğrenme Hedefleri	173
Giriş	173
Okul Zorbalığı ve Hukuki Sorunlar.....	175
Okulda Zorbalıkla Mücadelede Hukuksal Düzenlemeler ve Kolluk Kuvvetleri	177
Okul Zorbalığını Önlemeye Yönelik Hukuki Düzenlemelerin Etkililiği.....	179
Okulda Siber Zorbalık ve Hukuksal Düzenlemeler.....	180
Özet	181
Tartışma Soruları.....	181

13. BÖLÜM

OKUL ZORBALIĞI VE FİZİKSEL ÖNLEMLER

Bölümün Amacı.....	183
Öğrenme Hedefleri	183
Giriş	183
Okulun Fiziksel Düzeni ve Okulda Zorbalık	184
Okul Zorbalığına Yönelik Fiziksel Önlemler.....	186
Bilgisayar ve İnternet Teknolojisi ve Okulda Zorbalık	187
Okulda Zorbalık Önlemede Kamera ve İzleme Araçları	188
Özet	189
Tartışma Soruları.....	190

14. BÖLÜM

OKUL ZORBALIĞI VE EĞİTİMSEL ÖNLEMLER

Bölümün Amacı.....	191
Öğrenme Hedefleri	191
Giriş	191
Öğretim Hizmetlerinin Kalitesi ve Zorbalık.....	192
Sınıf Yönetimi Uygulamaları ve Disiplin Anlayışı ile Zorbalık Arasındaki İlişki.....	194
Özet	197
Tartışma Soruları.....	198

15. BÖLÜM

OKUL ZORBALIĞINI ÖNLEMEDE BÜTÜNCÜL PROGRAMLAR VE UYGULAMALAR

Bölümün Amacı.....	199
Öğrenme Hedefleri	199
Giriş.....	199
Okul Zorbalığına Karşı Bütüncül Yaklaşım	201
Okul Zorbalığını Önlemede Niçin Bütüncül Yaklaşım?	203
Okul Zorbalığını Önlemeye Yönelik Program ve Uygulamaların Etkililiği	205
Özet	209
Tartışma Soruları	210

16. BÖLÜM

OKUL ZORBALIĞINI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME: ÇABALAR VE SORUNLAR

Bölümün Amacı.....	211
Öğrenme Hedefleri	211
Giriş.....	211
Okul Zorbalığını Ölçme ve Değerlendirme	213
Okul Zorbalığına İlişkin Adli Değerlendirmeler ABD Örneği.....	215
Okul Zorbalığını Ölçmeye İlişkin Temel Unsurlar	216
Okul Zorbalığını Ölçme Amaçlı Ölçekler.....	218
Özet	220
Tartışma Soruları.....	220

Sonuç Yerine **221**

Kaynakça..... **223**

1. KISIM

OKUL ZORBALIĞINI ANLAMA

Bu kısım çalışmanın giriş kısmı niteliğindedir. Bu kısımda okul zorbalığını anlama amaçlanmaktadır. Okul zorbalığı konusunda farklı yazarlar arasında kesin bir fikir birliği olmamasına karşın, belirli ortak noktaların ve kriterlerin kabul görmüş olduğu aşıkardır. Okul zorbalığı öğrenciler üzerinde ciddi olumsuz etkileri ve sonuçları olan sosyal bir olgu olarak kültürel farklılıklardan bağımsız olarak tüm ülkeler için geçerli bir durumdur.

Okul zorbalığına ilişkin kuramsal temeller, kavramsal çerçeve oluşturmada ve dolayısıyla okul zorbalığını anlamada hayati öneme sahiptir. Kuramsal temellere ilişkin gelişmeler evrensel düzlemde ivmelenerak devam etmektedir.

Okul zorbalığını anlamak için türler, kimlikler ve okul düzeylerine göre durumu anlamak gerekmektedir.

Okul zorbalığı bir bilimsel araştırma konusu olarak İskandinavya ülkelerinde ilk defa 1980'li yıllarda gündeme gelmiştir. İzleyen yıllarda ise dünyanın her bir köşesinde araştırmalar yapılan bir konu olmuştur. Günümüzde ise okul zorbalığı evrensel düzeyde önemli bir sorun alanı olarak algılanmaktadır. Okulların amaçlarına ulaşabilmesi için zorbalığın olmadığı yerler olması ve bu durumun süreklilik arz etmesi gerekir.

Bu kısımda amacına uygun olarak beş bölüm yer almaktadır. Bu bölümler;

1. Bölüm. Okulda Zorbalık Kavramı ve Gelişimi
2. Bölüm. Okullarda Zorbalığın Kuramsal Temelleri
3. Bölüm. Zorbalar, Zorbalığa Maruz Kalanlar ve Okullar
4. Bölüm. Okullarda Zorbalığın Türleri
5. Bölüm. Okul Tür ve Düzeylerinde Zorbalık olarak listelenmiştir.